

IN MEMORIAM

Profesor Stanisław Litak
historyk Kościoła, szkolnictwa i wychowania
(1932–2010)

Prof. Stanisław Litak, związany z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim już od lat 50. XX w., był znanym i cenionym w środowisku naukowym badaczem problematyki geograficzno-historycznej, historii Kościoła oraz powszechnej historii szkolnictwa i wychowania. Pochodził z małej miejscowości Glinik na Podkarpaciu, gdzie spędził lata dziecięce i szkolne, maturę zaś uzyskał w Liceum Ogólnokształcącym w Ropczycach w 1951 r. Jak większość jego kolegów miał nadzieję na dalsze kształcenie na pobliskim Uniwersytecie Jagiellońskim, gdzie niestety nie dostał się ze względów ideologicznych. Dzięki pomocy życzliwych nauczycieli ze swego liceum przepracował rok jako wychowawca internatu, po czym za radą zaprzyjaźnionego księdza zdecydował się na studia w Lublinie.

W latach 1952–1956 studiował historię na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim uzyskując magisterium w 1956 r. podstawie pracy nt. *Sieci parafialnej archidiekanatu radomskiego w okresie przedrozbiorowym*. Wtedy też rozpoczął współpracę z Instytutem Geografii Historycznej Kościoła w Polsce powstałym przy KUL, gdzie wykonywał prace do „Atlasu Historycznego Kościoła w Polsce”. Kontynuując swoje zainteresowania geografiami historyczną przygotował rozprawę doktorską nt. *Formowania sieci parafialnej w Łukowskim do końca XVI wieku* pod kierunkiem prof. Kazimierza Myślińskiego, którą obronił w 1963 r. Wkrótce potem, w środowisku historyków KUL podjęto się, z inicjatywy prof. Jerzego Kłoczowskiego, zespołowego opracowania dziejów Kościoła w Polsce. W ramach tego projektu prof. S. Litak znalazł swoje miejsce na odcinku opisanego dziejów parafii, który to nurt badawczy kontynuował też w dalszych latach swojej pracy naukowej. Rozprawa *Struktura i funkcje parafii w Polsce*, recenzowana przez prof. Stanisława Herbsta z Uniwersytetu Warszawskiego, stała się podstawą do przeprowadzenia przewodu habilitacyjnego w 1970 r.

Pracując na KUL, prof. Stanisław Litak zaczynał karierę naukową od stanowiska asystenta (od 1961 r.), adiunkta (od 1963 r.), docenta (od 1971 r.), profesora nadzwyczajnego (od 1983 r.) i wreszcie profesora zwyczajnego (od 1992 r.), którą zakończył odejściem na emeryturę w 2005 r. W latach 1972–1979 pełnił funkcję kierownika Katedry Historii Szkolnictwa i Wychowania na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL oraz kierownika Sekcji Historii. W latach 1979–2000 pracował na dwóch wydziałach – Wydziale Nauk Społecznych i Wydziale Nauk Humanistycznych. Na pierwszym w Instytucie Pedagogiki pełnił funkcję kierownika Katedry Historii Wychowania i Myśli Pedagogicznej, a na drugim – w Sekcji Historii (po przemianowaniu: w Instytucie Historii) – był kuratorem wspomnianej Katedry Historii Szkolnictwa i Wychowania. W 2000 r.

zrezygnował z Katedry Historii Wychowania i Myśli Pedagogicznej i objął kierownictwo Katedry Historii Szkolnictwa (późniejszej Katedry Dydaktyki Historii i Historii Szkolnictwa). W ramach pracy dydaktycznej prowadził serię wykładów z historii wychowania, historii nowożytnej Polski oraz seminaria: magisterskie i doktorskie, które zapoznawały studentów z metodą pracy historycznej opartej na problematyce historii oświaty, historii struktur parafialnych i opieki społecznej. Pod kierunkiem prof. S. Litaka powstało ponad 100 prac magisterskich, kilkanaście rozpraw doktorskich, był też autorem kilkudziesięciu recenzji doktorskich i habilitacyjnych, których autorzy niewątpliwie powiększyli grono badaczy historii struktur kościelnych, dziejów osadniczych i rozwoju myśli pedagogicznej.

Jako człowiek bardzo skromny i pracowity, powiększał systematycznie swoje badania naukowe. Jego znaczny dorobek naukowy, liczy ponad 300 pozycji drukowanych. Szczególnie znaczące dla badań nad Kościołem katolickim w Polsce jest opracowanie mapy organizacji Kościoła w Polsce około 1772 r. wydanej w 1980 r. Do dzieła tego nawiązuje *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 r. Struktury administracyjne* z 1996 r., w którym zestawiono parafie, świątynie, placówki zakonne, z uwzględnieniem materiału budowlanego, wezwań, prawa patronatu oraz niezmiernie bogatej bazy źródłowej, dokumentującej skrupulatnie każdą zarejestrowaną budowlę kościelną. Pozycje te weszły na stałe do historiografii i stanowią punkt wyjścia wszelkiego rodzaju prac kartograficznych i opisowych dotyczących dziejów Kościoła w Polsce. Do największych osiągnięć należy zaliczyć pozycje książkowe: *Od reformacji do oświecenia. Kościół katolicki w Polsce nowożytnej*, Lublin 1994, ss. 279; *Parafie w Rzeczypospolitej w XVI–XVIII wieku*, 2004, ss. 516; *Historia Wychowania. Podręcznik akademicki*, Kraków 2004, s. 256 (trzy kolejne wydania), oraz *Atlas Kościoła łacińskiego w Rzeczypospolitej Obojga Narodów w XVIII wieku*, Lublin 2006, ss. 512. Wspomnieć należy też, że był redaktorem serii „Prace z historii szkolnictwa w Polsce” Towarzystwa Naukowego KUL, w ramach której ukazało się szereg opracowań, dotyczących zarówno działalności oświatowo-opiekuńczej żeńskich zgromadzeń zakonnych, jak i szkolnictwa parafialnego, czy problematyki oświatowo-wychowawczej.

Prof. S. Litak należał do różnych historycznych gremiów naukowych, m.in. był członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego, Komisji Geografii Historycznej w Instytucie Historii PAN, Komisji Historii Porównawczej Kościołów, Komisji Nauk Historycznych PAN, Commission Internationale d'Histoire Ecclésiastique Comparée, Towarzystwa Naukowego KUL, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego. Brał udział w pracach Komitetu Historycznego PAN, przez kilkanaście lat należał też do Rady Naukowej Instytutu Historii Nauki PAN, gdzie w ciągu jednej kadencji był jej wiceprzewodniczącym. Brał czynny udział w wielu sympozjach i kongresach naukowych krajowych i zagranicznych. Był członkiem redakcji (komitetów redakcyjnych) kilku czasopism polskich i obcych. Prowadząc badania geograficzno-historyczne dotyczące Kościoła w Polsce, często, począwszy od 1968 r., wyjeżdżał za granicę (Watykan, Wiedeń, Monachium, Paryż, Berlin, Tübingen, Leuven, Wilno, Lwów) w celu prowadzenia różnorodnych kwerend bibliotecznych i archiwalnych. W 1979–1980 r. był też gastdocentem na uniwersytecie w Tübingen. Od 1996 r. był rzeczoznawcą MEN do wydawania opinii kwalifikujących podręczniki do użytku szkolnego. W 1997 r. został doceniony za książkę *Kościół łaciński w Rzeczypospolitej około 1772 r. Struktury administracyjne* (Lublin 1997) nagrodą indywidualną Ministra Edukacji Narodowej.

Jako wychowawca młodego pokolenia historyków, nie szczędził swych sił, służąc radą i pomocą w sprawach naukowych.

Nade wszystko kochał książki, które zbierał całe życie wciąż powiększając swój księgozbiór. Zgodnie z życzeniem prof. S. Litaka, książki, mapy, rękopisy, wypisy źródełowe i mikrofilmy zostały przekazane do Instytutu Historii KUL z przeznaczeniem do dalszych badań. Zmagając się już z ciężką chorobą opracował książkę z dziedziny historii szkolnictwa w Rzeczypospolitej od średniowiecza do reform szkolnych Komisji Edukacji Narodowej, która wkrótce ukaże się na rynku.

Joanna Szady
Instytut Historii KUL

Non omnis moriar.
Profesor Janusz Andrzej Drob

Nie wiem, w jakim szedł strony,
Lecz gdym się znalazł u celu,
Dostrzegłem światłem olśniony
Głębie tajemnic wielu.

św. Jan od Krzyża, Wszedłem w nieznanie

Z Januszem zetknąłem się po raz pierwszy podczas studiów historycznych w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Był to zapewne rok 1987, może 1988. Uczestniczyłem wówczas w seminarium magisterskim prowadzonym przez profesora Wiesława Mullera. Wśród jego najbliższych współpracowników, asystentów znajdował się dr Janusz Drob. Do dziś pamiętam jego zawsze błyskotliwe i zwięzłe wypowiedzi, komentarze, wskazówki, wielką łatwość w przechodzeniu od analizy do ujęć syntetycznych. Korzystałem z tych rad jeszcze wielokrotnie, podczas seminarium doktorskiego oraz pisania rozprawy habilitacyjnej.

Janusz zawsze znajdował czas na rozmowę i dyskusję. On to lubił, cenił intelektualny dialog, konstruktywny spór. Później staliśmy się kolegami z pracy współpracującymi w różnych przedsięwzięciach naukowych, dydaktycznych, organizacyjnych.

Kim był więc człowiek, który zaskarbił sobie życzliwość i szacunek tak wielu ludzi? Jak wyglądała jego życiowa i akademicka droga?

* * *

Janusz Drob urodził się 12 lutego 1952 r. w Cycowie. W początkach lat 70. XX w. związał swoje losy z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim. W 1977 r. ukończył studia magisterskie w zakresie historii, a następnie (1979) rozpoczął pracę jako asystent w Katedrze Historii XVI–XVIII wieku na Wydziale Nauk Humanistycznych KUL. W roku 1985 obronił rozprawę doktorską. Następne dwa lata spędził w Rzymie. Dzięki stypendium naukowemu w Scuola Storica Italo-Polacca, a następnie Fundacji Lancorońskich (1990) prowadził kwerendę dotyczącą instytucji poczty oraz obiegu informacji w nowożytnej Europie. Znakomita praca poświęcona temu zagadnieniu („Obieg informacji w Europie w połowie XVII wieku w świetle drukowanych i rękopiśmiennych gazet w zbiorach watykańskich”, Lublin 1993) stała się podstawą przewodu habilitacyjnego. W 1994 r. uzyskał stopień naukowy doktora habilitowanego, a następnie profesora nadzwyczajnego KUL. W 2002 r. został kierownikiem Katedry Historii XVI–XVIII wieku, a od 2005 r. pełnił również funkcję kuratora Katedry Dydaktyki i Historii Szkolnictwa. Prowadził wykłady, seminaria magisterskie i doktorskie. Wyjeżdżał na badania i kwerendy do Belgii, Francji, Italii. Włączył się także do współpracy naukowej z Hiszpanią, zwłaszcza z Uniwersytetem La Rioja, biorąc udział w konferencjach z historii porównawczej organizowanych w Logroño i Lublinie.

Janusz Drob jest autorem wielu ważnych prac naukowych (książki, artykuły). Jego badania dotyczyły szeroko rozumianej problematyki religijnej, kulturowej, politycznej, obiegu informacji. Interesowały go kategorie czasu i przestrzeni, a w konsekwencji zagadnienie relacji człowieka z Bogiem. Wśród jego publikacji, obok wspomnianej już rozprawy habilitacyjnej, na szczególną uwagę zasługuje interesujące studium pt. „Trzy zegary. Obraz czasu i przestrzeni w polskich kazaniach barokowych” (Lublin, TN KUL, 1998). Wydane zostały również opracowane przez niego podręczniki szkolne z zakresu historii nowożytnej (dla gimnazjum: Wydawnictwo Demart, Warszawa 2002 oraz liceum: MAC Edukacja S.A., Kielce 2003), które zyskały aprobatę Ministerstwa Edukacji Nauki i Szkolnictwa. Cechą charakterystyczną jego pisarstwa historycznego była wybitna kultura słowa, operowanie piękną, bogatą polszczyzną, za którą stała szeroka erudycja i pogłębiona refleksja na przeszłość i kondycję człowieka.

Profesor Drob należał do Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Towarzystwa Naukowego KUL oraz Oddziału Lubelskiego PAN. Wchodził także w skład Zarządu Instytutu Geografii Historycznej Kościoła w Polsce przy KUL.

Działalność naukową i dydaktyczną łączył z pracą o charakterze administracyjnym. Obdarzony zaufaniem środowiska, pełnił funkcje kierownika Sekcji Historii (1995–1999) oraz dziekana Wydziału Nauk Humanistycznych (1999–2008). W ostatnich latach był również rektorem Wyższej Szkoły Biznesu im. biskupa Jana Chrapka w Radomiu. Dał się wówczas poznać jako wyrozumiały przełożony, podchodzący z tą samą osobistą kulturą, życzliwością i łagodnością do współpracowników, podwładnych oraz młodzieży studenckiej.

* * *

Od czasów studenckich chętnie angażował się w działalność opozycyjną na rzecz wolności Polski. Utrzymywał bliskie kontakty ze środowiskiem skupionym wokół wydawanego w Lublinie pisma młodych katolików „Spotkania”, jednego z pierwszych czasopism ukazujących się poza zasięgiem cenzury. W 1980 r. współuczestniczył w organizowaniu struktur organizacyjnych NSZZ „Solidarność” w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. W roku następnym został redaktorem działu historycznego czasopisma „Miesiące”, wydawanego przy Zarządzie Regionu NSZZ „Solidarność” w Lublinie. Za swoją działalność *pro publico bono* został odznaczony Srebrnym Krzyżem Zasługi oraz odznaką Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego RP „Zasłużony Działacz Kultury”. Pośmiertnie Prezydent Rzeczypospolitej przyznał mu Krzyż Kawalerski Orderu Odrodzenia Polski.

* * *

Wielką wartością dla Janusza stanowiły rodzina i domowe zacisze. W 1982 r. zawarł związek małżeński z Moniką, na świat przyszły córki Weronika i Karolina. Szukając słowa, którym mógłbym opisać ich prywatne życie, znajduję przede wszystkim to jedno: harmonia. Ich gościnny dom był zawsze otwarty dla przyjaciół, znajomych, współpracowników, studentów. Tu również, niczym u świętego Franciszka, znajdowały schronienie i troskliwą opiekę porzucone przez właścicieli zwierzęta, psy, koty.

* * *

3 lutego 2011 r., tuż przed kolejną rocznicą urodzin i w pełni sił twórczych, Janusz zakończył jakże owocne ziemskie pielgrzymowanie. Z naszej perspektywy było to wydarzenie nagłe, niespodziewane, trudne do zaakceptowania. Wszak miał wiele planów i my... mieliśmy wiele planów związanych z jego obecnością pośród nas.

On jednak odszedł do Domu Ojca. Cicho, spokojnie, tak jak żył. Pozostawił po sobie przesłanie o potrzebie rzetelnej pracy intelektualnej, o konieczności życzliwego, ale krytycznego podchodzenia do rzeczywistości, a przede wszystkim o szacunku dla wszystkich ludzi. W naszej pamięci pozostanie jako człowiek szlachetny i łagodny, pełen optymizmu i zawsze służący cenną radą.

Cezary Taracha